

Установа адукацыі
“Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў”

ЗАЦВЯРДЖАЮ

Прарэктар па вучэбнай рабоце
БДУКМ

 С. Л. Шпарло

“ 13 ” 10 2022 г.

Рэгістрацыйны № ВД- 408 эвуч.

ГЕРАЛЬДЫКА

*Вучэбная праграма
ўстановы вышэйшай адукацыі
па вучэбнай дысцыпліне для спецыяльнасці
1-23 01 12 Музейная справа і ахова гісторыка-культурнай спадчыны
(па напрамках)*

Вучэбная праграма складзена на аснове адукацыйнага стандарту вышэйшай адукацыі па спецыяльнасці 1-23 01 12 Музейная справа і ахова гісторыка-культурнай спадчыны, зацверджанага пастановай Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь ад 12.04.2022 № 75, вучэбнага плана БДУКМ па спецыяльнасці

СКЛАДАЛЬНІК:

І. Н. Колабава, дацэнт кафедры гісторыка-культурнай спадчыны ўстанова адукацыі “Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў”, кандыдат гістарычных навук, дацэнт

РЭЦЭНЗЕНТЫ:

А.А. Гулак, дацэнт кафедры рэжысуры ўстанова адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў», кандыдат філалагічных навук, дацэнт

М. М. Елінская, вядучы рэферэнт аддзела арганізацыйнай работы, інфармацыі і выкарыстання дакументаў Дэпартамента па архівах і справаходству Міністэрства юстыцыі Рэспублікі Беларусь, кандыдат гістарычных навук

РЭКАМЕНДАВАНА ДА ЗАЦВЯРДЖЭННЯ:

кафедрай гісторыка-культурнай спадчыны ўстанова адукацыі “Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў” (праатакол №10 ад 19.05.2022)

прэзідыумам навукова-метадычнага савета ўстанова адукацыі “Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў” (праатакол № 5 ад 21.06.2022)

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Вучэбная праграма па вучэбнай дысцыпліне “Геральдыка” прызначана для студэнтаў спецыяльнасці “Музейная справа і ахова гісторыка-культурнай спадчыны (па напрамках)”.

Мэтай выкладання вучэбнай дысцыпліны “Геральдыка” з’яўляецца вывучэнне студэнтамі гісторыі ўзнікнення і фарміравання тэрытарыяльных і прыватнаўласніцкіх гербоў, фарміравання дзяржаўнай сімволікі.

Вывучэнне вучэбнай дысцыпліны “Геральдыка” спрыяе падрыхтоўцы студэнтаў да практычнай дзейнасці, да больш паглыбленага аналізу і апісання розных відаў гістарычных крыніц. Авалоданне тэарэтычнымі і практычнымі навыкамі ў дадзеным кірунку спрыяе фарміраванню ўсебакова развітога спецыяліста ў галіне музейнай справы і аховы гісторыка-культурнай спадчыны.

Актуальнасць дадзенай вучэбнай дысцыпліны курса вызначаецца яе роляй у працэсе падрыхтоўкі навуковых супрацоўнікаў музейных і турыстычных устаноў.

Мэтавая накіраванасць вучэбнай дысцыпліны “Геральдыка” акрэслівае шэраг задач:

- прасачыць на фактычным матэрыяле гісторыю станаўлення і развіцця дысцыпліны “Геральдыка”;

- выявіць характэрныя асаблівасці сістэмы аховы гісторыка-культурнай спадчыны ў Беларусі на прыкладзе геральдычных калекцый.

Зместам вучэбнай дысцыпліны ў адпаведнасці з адукацыйным стандартам вышэйшай адукацыі па спецыяльнасці “Музейная справа і ахова гісторыка-культурнай спадчыны” прадугледжана фарміраванне наступнай кампетэнцыі:

СК – 4 Прымяняць метады і дасягненні археалогіі, рэлігіязнаўства і спецыяльных гістарычных дысцыплін для выяўлення, крытычнага аналізу і інтэрпрэтацыі музейных крыніц, вызначэння агульнага і асаблівага ў развіцці сусветных рэлігій.

У выніку вывучэння вучэбнай дысцыпліны “Геральдыка” студэнты павінны ведаць:

- прадмет даследавання спецыяльных гістарычных дысцыплін;

- прыёмы і аб’екты даследавання спецыяльных гістарычных дысцыплін;

- інфармацыйныя крыніцы ў дадзеным кірунку;

- метадыку самастойнай работы з крыніцай і апрацоўкі інфармацыі;

- гістарычныя ўмовы развіцця геральдыкі;

- метадыку выкарыстання набытых ведаў у музейнай працы;

- навуковыя дасягненні айчынных і замежных даследчыкаў у дадзенай галіне;

Студэнты павінны ўмець:

- выкарыстоўваць прыёмы і метады спецыяльных гістарычных дысцыплін;

- выкарыстоўваць даныя спецыяльных гістарычных дысцыплін пры правядзенні практычнай і навуковай работы;
- праводзіць навуковую апрацоўку музейных калекцый;
- выкарыстоўваць інфармацыйныя крыніцы ў музейнай працы;
- выкарыстоўваць найноўшыя навуковыя дасягненні айчынных і замежных даследчыкаў у дадзенай галіне ў фондавай і экспазіцыйнай музейнай рабоце.

Студэнты павінны валодаць:

- прафесійнымі навыкамі аналіза і выкарыстанні інфармацыйных рэсурсаў у галіне спецыяльных гістарычных дысцыплін;
- навыкамі стварэння інфармацыйных прадуктаў розных відаў па тэме курса.

Асноўнымі формамі навучання па вучэбнай дысцыпліне з’яўляюцца лекцыі і семінарскія заняткі, заданні для самастойнай работы студэнтаў.

Замацаванне атрыманых ведаў мае працяг пры праходжанні вучэбнай і вытворчай практыкі ў музеях краіны, у фондах, якіх знаходзяцца геральдычныя калекцыі.

Пры вывучэнні вучэбнай дысцыпліны “Геральдыка” выкарыстоўваюцца сучасныя метады навучання і камп’ютарныя тэхналогіі.

Для кіравання вучэбным працэсам і арганізацыі кантрольна-ацэначнай дзейнасці выкарыстоўваюцца рэйтынгавыя, крэдытна-модульныя сістэмы ацэнкі вучэбнай і даследчай дзейнасці студэнтаў, варыятыўныя мадэлі кіруемай самастойнай работы, вучэбна-метадычныя комплексы. У практыку правядзення семінарскіх заняткаў укараняюцца метадыкі актыўнага навучання, дыскусійныя формы.

Вучэбная праграма па вучэбнай дысцыпліне “Геральдыка” распрацавана з улікам пастаўленых задач, узгоднена з праграмамі іншых вучэбных дысцыплін, якія выкладаюцца на кафедры гісторыі Беларусі і музеязнаўства (“Археалогія”, “Этналогія і этнаграфія Беларусі”, “Гісторыя Беларусі” і інш.).

У адпаведнасці з вучэбным планам на вывучэнне вучэбнай дысцыпліны “Геральдыка” прадугледжана ўсяго 100 гадзін, аўдыторных – 50 гадзін. Прыкладнае размеркаванне аўдыторных гадзін па відах заняткаў: 30 гадзін – лекцыі, 20 гадзін – семінарскія заняткі. Форма кантролю ведаў – экзамен.

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА МАТЭРЫЯЛУ

Уводзіны. Прадмет, задачы і крыніцы геральдычных даследаванняў.

Гістарыяграфічны агляд

Вызначэнне геральдыкі як навуковай дысцыпліны. Этымалогія тэрмінаў герб, геральдыка. Прадмет вывучэння геральдыкі і яе задачы. Крыніцы геральдычных даследаванняў. Геральдыка тэарэтычная і практычная. Сувязь геральдыкі з іншымі спецыяльнымі гістарычнымі дысцыплінамі (генеалогія, сфрагістыка, нумізматыка і інш.).

Гістарыяграфічны агляд развіцця геральдычных даследаванняў.

Раздзел I Агульная геральдыка

Тэма 1 Герб. Складовыя часткі герба

Паходжанне гербоў. Функцыі герба (рэпрэзентатыўная і распазнавальная). Класіфікацыя гербоў. Гербы фізічных асоб (родавыя, прыватныя, асабістыя, сямейныя). Тэрытарыяльныя гербы.

Геральдычныя калекцыі.

Складовыя часткі герба: шчыт, шлем, начэлле, нашлемнік, карона, намітка, шчытатрымальнікі, дадатковыя аздобы, стужка, дэвіз, мантыя, засень.

Шчыт. Форма, поле. Падзелы поля шчыта.

Металы, футры, колеры (эмалі, фарбы, фініфці). Метад умоўнай штрыхоўкі.

Выявы на шчыце. Геральдычныя (канстантныя і другасныя) і негеральдычныя (натуральныя, штучныя, фантастычныя) фігуры.

Выкарыстанне спецыяльнай геральдычнай тэрміналогіі.

Сімволіка колераў, металаў, футраў, негеральдычных фігур.

Шлем. Размяшчэнне. Віды.

Начэлле. Размяшчэнне. Прызначэнне.

Нашлемнік. Размяшчэнне. Віды.

Карона. Размяшчэнне. Віды. Шапка, тыяра, чалма, капялюш.

Намітка. Размяшчэнне. Асаблівасці знешняга выгляду.

Шчытатрымальнікі. Размяшчэнне. Віды і асаблівасці.

Дадатковыя аздобы. Размяшчэнне. Прызначэнне.

Стужка. Размяшчэнне. Прызначэнне.

Дэвіз. Размяшчэнне. Змест. Мова.

Мантыя. Размяшчэнне. Асаблівасці знешняга выгляду.

Засень. Размяшчэнне. Прызначэнне.

Тэма 2 Асноўныя правілы распрацоўкі і апісання гербоў

Правілы састаўлення гербоў. Выпадкі змены гербавых фігур.

Апісанне гербоў (паслядоўнасць, выкарыстанне спецыяльных тэрмінаў).

Апісанне шчыта (форма, падзелы, пакрыццё палёў, фігуры, іх размяшчэнне і інш.).

Апісанне неабавязковых элементаў герба.

Раздзел II Гісторыя развіцця беларускай геральдыкі

Тэма 3 Прыватнаўласніцкія і тэрытарыяльныя гербы на беларускіх землях ў XIV–XVIII стст.

Асноўныя этапы развіцця геральдыкі Вялікага Княства Літоўскага. Узнікненне і развіццё прыватнаўласніцкіх гербоў у Вялікім Княстве Літоўскім. Дагербавыя выявы (клейны). Рунічная тэорыя. Гарадзельская ўнія 1413 г. Гербы шляхты Вялікага Княства Літоўскага.

Тэрытарыяльныя гербы – ваяводскія, губернскія і гарадскія. Гарадскі герб як сімвал самастойнасці. Класіфікацыя выяў на гарадскіх гербах.

Гербы цэхаў і канфесіянальна-асветніцкіх рэлігійных брацтваў. Мясчанскія гербікі.

Паходжанне герба “Пагоня”. Герб “Пагоня” – помнік гісторыка-культурнай спадчыны Беларусі. Разнастайнасці герба “Пагоня”. Пісьмовыя і сфрагістычныя матэрыялы аб працэсе пераўтварэння тэрытарыяльнага герба “Пагоня” ў дзяржаўны герб Вялікага Княства Літоўскага. Герб “Пагоня” ў канцы XVIII – пачатку XXI ст. Выкарыстанне герба “Пагоня” у сучаснай тэрытарыяльнай геральдыцы Рэспублікі Беларусь.

Тэма 4 Геральдыка Беларусі ў канцы XVIII – пачатку XX ст.

Уключэнне беларускіх зямель у склад Расійскай імперыі.

Агульны агляд станаўлення і развіцця расійскай геральдыкі ў XVIII – пачатку XX ст. Крыніцы і даследаванні па расійскай геральдыцы.

Заснаванне Геральдмейстарскай канторы (1722). “Общий дворянских родов гербовник” (1797). Класіфікацыя дваранскіх расійскіх гербоў. Фарміраванне дзяржаўных сімвалаў. Гарадская геральдыка.

Развіццё геральдыкі на тэрыторыі Беларусі ў канцы XVIII – пачатку XX ст.

Губернскія і гарадскія гербы.

Тэма 5 Геральдыка Беларусі ў 1918–1991 гг.

Абвяшчэнне незалежнасці БНР (25 сакавіка 1918 г.). Дзяржаўная сімволіка БНР.

Абвяшчэнне БССР (1 студзеня 1919 г.). Герб БССР. Абвяшчэнне Літоўска-Беларускай ССР (27 лютага 1919 г.). Герб Літоўска-Беларускай ССР. Аднаўленне БССР (31 ліпеня 1920 г.).

Зацвярджэнне Дзяржаўнага герба БССР VIII Усебеларускім з’ездам Саветаў (11 красавіка 1927 г.). Унясенне змен у герб у 1938–1939, 1958 гг.

Герб СССР. Абвяшчэнне СССР (30 снежня 1922 г.). Зацвярджэнне ЦВК Дзяржаўнага герба і сцяга СССР (6 ліпеня 1923 г.). Канстытуцыя СССР 1924 г. Змены ў савецкім гербе ў 1936, 1946, 1956 гг.

Тэма 6 Геральдыка Беларусі ў канцы ХХ – пачатку ХХІ ст.

Прыняцце Вярхоўным Саветам БССР Дэкларацыі аб дзяржаўным суверэнітэце Беларускай ССР (27 ліпеня 1990 г.).

Прыняцце Вярхоўным Саветам Рэспублікі Беларусь Законаў “Аб Дзяржаўным сцягу Рэспублікі Беларусь”, “Аб Дзяржаўным гербе Рэспублікі Беларусь” (19 верасня 1991 г.).

Рэфэрэндум 14 траўня 1995 г. Прыняцце новага дзяржаўнага герба і флага Рэспублікі Беларусь.

Геральдычны Савет пры Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь (2002).

Сучасная тэрытарыяльная геральдыка Беларусі. Гербы адміністрацыйна-тэрытарыяльных і тэрытарыяльных адзінак Беларусі. Класіфікацыя беларускіх гарадскіх гербаў

Дзяржаўны геральдычны рэгістр Рэспублікі Беларусь.

Закон Рэспублікі Беларусь “Аб афіцыйных геральдычных сімвалах” (2012 г.)

Тэма 7 Вексілалогія (агульны агляд)

Вызначэнне вексілалогіі як навуковай дысцыпліны. Прадмет, задачы і крыніцы вексілалагічных даследаванняў. Этымалогія тэрмінаў вексілалогія, сцяг, флаг.

Функцыі сцяга, флага. Класіфікацыя сцягоў, флагаў.

Складовыя часткі сцяга, флага. Сцягавы комплекс.

Заканадаўчая база і агульныя прынцыпы стварэння сцяга, флага.

Вексілалагічныя калекцыі.

Гісторыя дзяржаўнага флага Рэспублікі Беларусь.

ВУЧЭБНА–МЕТАДЫЧНАЯ КАРТА ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЫ

Нумар раздзела, тэмы	Назва раздзела, тэмы	Колькасць аўдыторных гадзін		Колькасць гадзін КСР	Форма кантролю ведаў
		Лекцыі	семінары, заняткі		
1	2	3	4	5	6
ГЕРАЛЬДЫКА					
2	Уводзіны. Прадмет, задачы і крыніцы геральдычных даследаванняў. Гістарыяграфічны агляд	2			падрыхтоўка і праверка электронных прэзентацый
Раздзел I Агульная геральдыка					
3	Тэма 1 Герб. Складовыя часткі герба	6	6	2	падрыхтоўка і праверка электронных прэзентацый
4	Тэма 2 Асноўныя правілы распрацоўкі і апісання гербоў	2	4		падрыхтоўка і праверка электронных прэзентацый
Раздзел II Гісторыя развіцця беларускай геральдыкі					
5	Тэма 3 Прыватнаўласніцкія і тэрытарыяльныя гербы на беларускіх землях у XIV–XVIII стст.	4	4	2	падрыхтоўка і праверка электронных прэзентацый
7	Тэма 4 Геральдыка Беларусі ў канцы XVIII – пачатку XX ст.	2			падрыхтоўка і праверка электронных прэзентацый
8	Тэма 5 Геральдыка Беларусі ў 1918–1991 гг.	2		2	падрыхтоўка і праверка электронных прэзентацый
9	Тэма 6 Геральдыка Беларусі ў канцы XX – пачатку XXI ст.	4	2	2	падрыхтоўка і праверка электронных прэзентацый
10	Тэма 7 Вексілагія (агульны агляд)	2		2	падрыхтоўка і праверка электронных прэзентацый
Разам		24	16	10	

ІНФАРМАЦЫЙНА-МЕТАДЫЧНАЯ ЧАСТКА

Асноўная літаратура

1. Адамушко, В.И. Современная геральдика Беларуси / В.И. Адамушко, М.М.Елинская. – Мінск: БелЭн, 2012. – 536 с.
2. Белецкий, С.В. Специальные исторические дисциплины / С.В.Белецкий, И.В.Воронцова, З.В.Дмитриева. – СПб.: Дмитрий Буланин, 2003. – 634 с.
3. Леонтьева, Г.А. Вспомогательные исторические дисциплины: Учебник для студентов высш. учеб. заведений / Г.А. Леонтьева, П.А. Шорин, В.Б. Кобрин В.Б. – М.: 2003. – 368 с.
4. Цітоў, А. Сфрагістыка і геральдыка Беларусі / А.Цітоў. – Мінск: Метад.-выд. цэнтр РІВШ БДУ, 1999. – 175 с.

Дадатковая літаратура

1. Аб афіцыйных геральдычных сімвалах: Закон Респ. Беларусь, 26 траўня 2012 г., № 384-З // Национальный реестр правовых актов Республики Беларусь. – 2012. – № 63, 2/1936.
2. Аб зацвярджэнні эталона Дзяржаўнага герба Рэспублікі Беларусь і Палажэння аб Дзяржаўным гербе Рэспублікі Беларусь // Збор указаў прэзідэнта і пастановаў Кабінета Міністраў Рэспублікі Беларусь. – 1995. – № 17. – С. 7 – 10.
3. Адамушко, В.И. Гербы и флаги Беларуси / В.И.Адамушко, М.М.Елинская. – Мінск: Беларусь, 2006. – 253 с.
4. Бурков, В.Г. Государственная геральдика и вексилология: Россия, СНГ, Европа, Америка / В.Г.Бурков. – СПб.: Эго, 2004. – 472 с.
5. Васільеў, Я. Як ствараўся герб БССР / Я.Васільеў, М.Камінскі // Маладосць. – 1970. – № 1. – С. 93–97.
6. Винклер, П.П. фон. Гербы городов, губерний, областей и посадов Российской империи. [Репринт. воспроизведение изд. 1890 г.] / П.П. фон Винклер. – М.: Планета, 1991. – 222 с.
7. Кобрин, В.Б. Вспомогательные исторические дисциплины / В.Б.Кобрин, Г.А.Леонтьев, Р.А.Шорин. – М.: Просвещение, 1984. – 208 с.
8. Цітоў, А. Геральдыка беларускіх месцаў/ А.Цітоў. – Мінск: Польша, 1998. – 284 с.
9. Цітоў, А. Пячаткі старажытнай Беларусі / А.Цітоў. – Мінск: Польша, 1993. – 239 с.
10. Черных, А.П. Геральдика / А.П.Черных // Введение в специальные исторические дисциплины. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1990. – С. 40–80.

Пералік рэкамендуемых сродкаў дыягностыкі вынікаў вучэбнай дзейнасці студэнтаў

Вучэбная работа студэнтаў накіравана на засваенне лекцыйнага матэрыялу, а таксама на самастойны пошук і падрыхтоўку інфармацыйных матэрыялаў па гісторыі заснавання і дзейнасці беларускіх музеяў.

Найбольш дзейснымі педагагічнымі метадыкамі і тэхналогіямі, што накіроўваюць студэнтаў да пошуку і выкарыстання ведаў, садзейнічаюць набыццю вопыту самастойнага вырашэння задач, адносяцца:

- гісторыка-тэматычны падыход;
- тэхналогіі праблемна-модульнага навучання;
- тэхналогіі вучэбна-даследчай дзейнасці;
- камунікатыўныя тэхналогіі (дыскусіі, дыялогі, абмен думкамі і інш.).

Для кіравання вучэбным працэсам і арганізацыі кантрольна-ацэначнай дзейнасці выкладчыкам рэкамендуецца выкарыстоўваць рэйтынговая, крэдытна-модульныя сістэмы ацэнкі вучэбнай і даследчай дзейнасці студэнтаў, варыятыўныя мадэлі кіруемай самастойнай работы, вучэбна-метадычныя комплексы. У практыку правядзення семінарскіх заняткаў мэтазгодна ўкараняць метадыкі актыўнага навучання, дыскусійныя формы.

Замацаванне атрыманых ведаў мае працяг пры праходжанні вучэбнай і вытворчай практыкі ў музеях краіны, напісанні курсавой і дыпломнай работы па дадзенай дысцыпліне.

Метадычныя рэкамендацыі па арганізацыі і выкананні самастойнай работы студэнтаў

Самастойная работы студэнтаў арганізуецца ў адпаведнасці з вучэбным планам (рабочыя варыянты). Прадугледжваюцца такія формы, як падрыхтоўка студэнтамі інфармацыйных матэрыялаў на адпаведную тэматыку, падрыхтоўка прэзентацый, складанне бібліяграфічных спісаў і інш.

Кантроль за выкананнем самастойнай работы з'яўляецца бягучым і рэалізуецца праз электронную пошту, індывідуальныя кансультацыі, на семінарскіх і лекцыйных занятках, а таксама ў час правядзення экзамена.

Выкладчык-прадметнік знаёміць студэнтаў са спецыфікай выканання самастойнай работы і спосабамі яе канролю на ўводнай лекцыі па вучэбнай дысцыпліне.